

az angol diák iskolai életével, a fagging- és tutor-systemmel és a sport mai szerepével. Tájékozódást nyújt ez a fejezet az angol tankönyvek terén is, ahol a fejlődés útja a »skeleton textbook« felé vezet. Sorba veszi az egyes tantárgyakat, anyagukat és tanítási módszerüket is, úgy hogy ezt a fejezetet minden tanár haszonnal olvashatja.

Angliai tanulmányaink alapján magunk is részletesen ismervén az angol iskolarendszert, készséggel megállapítjuk, hogy Berg Pál jól oldotta meg feladatát és könyve kitűnő tájékoztatója lesz mindazoknak, akiket a nagy angol nemzet nevelésügye és középiskolai rendszere érdekel. Munkája élvezetes olvasmány; s emellett, alapos ismeretről tesz tanubizonyosságot. Minden tekintetben megérdemli a magyar pedagógusok és a művelt magyar nagyközönség figyelmét.

Kundt Ernő.

I R O D A L O M.

Kornis Gyula (szerk.): **Szellemi élet.** (A mai világ képe. Szerkesztette Kornis Gyula, Gratz Gusztáv, Hégedűs Loránt, Schimanek Emil I. kötet.) Budapest, É. n. (1939). A Kir. Magy. Egyetemi Nyomda kiadása. 4-r., 607 lap, 12 képmelléklettel.

A XIX. század második felének nagyarányú vizsgálódó, elemező, adatgyűjtő munkáját, szóval az általános analízis irodalmát a XX. század elejétől kezdve minden nemzetnél, minden tudományágban hasonló nagyarányú számbavevő, összefoglaló, rendszerező törekvés, szóval a tudományos szintézis irodalmi alkotásai követték. Se szeri, se száma a mű tudományos, sőt népszerűsítő irodalmunkban is, ezeknek a könyvkiadási vállalkozásként is jelentékeny nagy könyveknek, melyeknek bőségét minden speciális ágban még a legkülönbözőbb lexikonok is gyarapították. Ha jól emlékezem, Beöthy Zsolt-nak gyorsan népszerűvé lett. Képes Irodalomtörténete indította el 1896-ban ezeknek az összegező nagy könyveknek azóta szinte végtelen áradatát. A magyar »nagy munkáknak«, melyek az olvasóközönség áldozatkészségét is, néha anyagi erejét meghaladóan, igénybevették, teljes sorozata ma már egy tekintélyes könyvtárt tesz ki. E nagy munkákban kifejezésre jutó monumentalitás tetőpontján minden nemzetnél, íme nálunk is, mint az előttünk levő példa mutatja, olyanfajta, kollektív módon létrejött szintézisek állanak, melyek többé nem a tudomány részleteredményeinek esetleg irodalmilag is művészi jelentőségű összefoglalását adják, hanem szintetikus jellegük szerint még magasabb rendű egységbe foglalják az emberi elme termelését, megadván annak gondolati, világnézeti, filozófiai alapját és támasztékait.

A nagy műveknek ezt a típusát képviseli az a négy kötetes sorozat, melynek jellemző együttes címe: *A mai világ képe* s melyből az I. kötet, épen az alapvető jellegű, *a szellemi életet* rajzoló corpus előttünk van,

Midőn a nagy vállalkozás szervezője, a Kir. Magy. Egyetemi Nyomda e kötet szerkesztését, a benne földolgozott anyagnak egységbe foglalását az átfogó szellemmel, nagy tudományos műveltséggel és főképen mindent filozófiai szemszögből néző beállítottsággal felruházott kitünő tudósra, a jelenlegi tudományos élet csúcán álló Kornis Gyulára bízta, szerencsés kézzel nyúlt hozzá a maga elé tűzött feladat megoldásához.

A hatalmas kötet fejezeteiben, illetőleg különálló nagy részeiben a világnézet, a kultúra, a vallás, az erkölcs, a tudomány, az irodalom, a színház, a művészet és a zene alapvető problémáira terjed ki, úgy, amint azok a mai világ képében jelentkeznek. Mindenik rész filozófiai alapjaiban fogja föl témáját. Az első két gondolatkört Halasy-Nagy József, a többit Schütz Antal, Prohászka Lajos, Somogyi József, Kállay Miklós, a nemrég elhunyt Hevesi Sándor, továbbá Lyka Károly és Prahács Margit tárgyalja egy-egy nagy tanulmányban. Mindezekhez teljesen logikus elrendezéssel Kornis Gyulának, mint szerkesztőnek természetzerű filozófiai bevezetése szolgál alapul s adja a szempontokat a szellemi élet egységbe forrásának processzusához.

Bármily érdekes is a szellemi életnek az az egysége, mely e kötetben megmutatkozik, egyes részei mégis különbözök abban a tekintetben, ahogy a kultúra munkásának és megértőjének, főleg pedig a pedagógusnak érdeklődését érintik vagy megragadják. Ebből a szempontból folyóiratunk természetes közönségét, a pedagógus olvasót Kornis Gyulának bevezető fejtegetésein kívül főképen Halasy-Nagy Józsefnek a világnézetéről, továbbá a kultúráról szóló összefoglaló tanulmányai, azután Prohászka Lajosnak az erkölcsről, Somogyi Józsefnek a tudományról s részben Schütz Antalnak a vallásról való fejtegetései érdekelhetik. Az irodalom, a színház, a képzőművészet és a zene problémái távolabb esnek olvasóinktól.

Kornis Gyulának »Korunk önvizsgálata« c. bevezető fejezete a pedagógusnak is rendkívül érdekes szempontokat nyújt különféle fogalomkapcsolatok, néha korrelátszerű fogalompárok megvilágításával, melyek emberi lelkeket alakító nevelői munkásságunkban szerepet játszóvá válhatnak az egyes embernek és kollektív közületeknek irányítására. Korunk önvizsgálata kiterjed az egyéni lélek és korlélek egymás alá rendeltségének, a korlélek és korszellem finom disztinkciójának, a korszellem és kultúra, kultúra és pesszimizmus, kultúra és nacionalizmus összefüggésének, az individualizmus és szocializmus korrelátságának megállapítására, az egyszerűség és haladás történelmi együttesének tanulmányozására, hogy ily módon kialakuljon a mai kor elhatárolása és szellemének képe a filozófia tükrében. A legszilárdabb gondolattömbből egységesen öntött eszmemenet e tanulmányban a logikus okfejtésnek klasszikus példáját nyújtja, melynek megértő végiggondolása nélkül az egész hatalmas kötet egységének értéke nem valósulna meg, sőt ki sem alakulna. Legértékesebbnek a tanító és nevelő munkájának szempontjából a korszellem és kultúra s a kultúra és nacionalizmus c. fejezetek megállapításait érezzük és gondoljuk.

Igazán fontosak a pedagógus számára azok a tételek, melyeket Halasy-Nagy Józsefnek a világnézetéről írt fejezete fejt ki szerzőjüknél megszokott

világos, logikus észjárása és kiváló tudományos képzettsége szerint. A pedagógus a maga bizonyára sok vívódás árán szerzett gondolatait és ismereteit a világnézet mibenlétéről, a világnézet és világérzés finom árnyalati különbségeiről, a világnézetek sokféleségéről, a világnézet forrásairól, típusairól és végül részletesen a mai Európa világnézetéről itt pontos és világos, rövid és velős fejtegetésekben kapja meg, hogy nevelői fölfogásának történetileg is alapul szolgáljanak. — Ugyanezt az elismerést érdemli meg Halasy-Nagy Józsefnek jól fölépített gondolatmenete a kultúráról, melynek feladata, hogy alapja: anyaga és tartalma legyen a pedagógus bevált művelődési értékeket új meg új nemzedékek részére közvetítő, továbbadó munkájának. A természet és kultúra ellentéte és kapcsolata, a kultúra fogalmának története s a társadalommal együtt való fejlődése, az értékudat és kultúra együttes szerepe, a kultúra gazdag területének különféle tájai, a kultúra változásai, a nemzeti és világkultúra fogalmainak megvilágítása, végül a kultúra értékének meghatározása sorra vonulnak el előttünk világos fejtegetésekben s megmutatják, mily szoros kapcsolat áll fönn a világnézetről szóló előző résznek és a kultúráról szóló másik nagy fejezetnek lényege között.

A kötet etikai tárgyú részében, mely *Prohászka Lajos* éles és fegyelmett elméjét és szakavatott tollát dicséri, »Az erkölcs« c. 100 lapnál is terjedelmesebb fejezetben már egészen pedagógiai érdekű gondolatvilág jelentkezik a szellemi élet magas szférájában. E nagyérdékű rész egyes fejezetei az antik és keresztény erkölcseről, osztály- és államerkölcseről, polgári erkölcseről, az erkölcsi világ irracionális hullámairól: szocializmusról, peszsimizmusról, esztétizmusról, s az ezekkel rokon jelenségekről majd a tragikus élet erkölcseről s a gyötrődő új világról szólnak. Nagy erudícióra, valló, rendkívül mély értelmű, újszerű meglátásokban és eredeti gondolatokban bővelkedő, élvezetesen és művészettel megírott fejtegetései mind meszerien fölépített, szilárdan álló gúlái az etikai gondolatvilágnak. Széles látóköre, gazdag irodalmi anyag felhasználására hajlandó készsége, finom disztinkciónak bősége sokszor meglep. E dolgozatot tartalmi és formai finomságai a kötet legkiválóbb s tudományos, értékre nézve legjelesebb fejezeteinek egyikévé teszik.

A vallás és a tudomány is szoros kapcsolatban áll a pedagógus eszméivel, világával s ezért, amit *Schütz Antal* a vallásról, *Somogyi József* a tudományról írnak, nem kevésbé értékes tanulmány lehet olvasóink részére. A »Vallás« c. fejezet a ma külső vallási képét, a mai vallásosság arculatát, a vallás és a kultúra tegnapi és mai kapcsolatát s végül a ma valláséleti mozgalmait és feladatait rajzolja meg. *Somogyi József* pedig a »Tudomány« c. fejezetben a tudomány helyzetét állapítván meg korunk világképében, a tudomány fogalmát határozza meg, lehetőségét és határait szabja ki, forrásait deríti föl és a tudományok felosztását adja, végül a tudománynak a világnézethez és a politikához való viszonyára világítván rá, a pedagógus munkájának oly gyökereit táplálja, melyek nélkül pedagógus egyéniség nem fejlődhetik ki.

Egy bizonyos, hogy a *Kornis Gyula* szerkesztette mű eddig ismertett részeiben nem könnyű olvasmány, — ha esetleg az ismertetésünkben nem érintett négy nagy fejezet (irodalom, színház, képzőművészet, zene) már tár-

gyánál fogva kevésbé mélyenjáró is talán. Az ismertetett, filozófiai színezetű fejezetek annál inkább azok, s ha olvasásuk kemény munkát igényel is, érdemük az, hogy gondolatokat tartalmaznak s gondolatokat ébresztenek. Ebben van épen értékük, melynek kedvéért áttanulmányozásukat a pedagógia munkásainak melegen ajánljuk.

Gyulai Ágost.

Ranschburg Pál dr.: Az emberi tévedések törvényszerűségei. A magasabb szellemi működések helyes vagy téves voltát megszabó törvényekről, ép., fogyatékos és beteg állapotokban. Budapest, 1939. Novák Rudolf kiadása, 198 l.

A nevelői tevékenység kialakítása szempontjából e lélektani mű igen sok tényt tár elénk. A magasabb szellemi tevékenységek helyes vagy téves voltát megszabó törvényszerűségeket ép., fogyatékos és beteg állapotban levő egyének eseteiben tárgyalja. Novák Rudolf könyvkiadó vállalata és orvosi szakkönyvkereskedése e mű kiadásakor nagy értékkel gyarapította gyakorlati lélektani szakirodalmunkat. Ritkán foglaltak össze tudományos érdekű kérdéseket ilyen kevés lapon ilyen világosan, mint ahogy ezt Ranschburg Pál e tíz részre osztott könyvében megvalósította.

A szerző figyelme a címben foglalt kérdéseknek igen nagy területét kutatja át és foglalja egybetartozó egésszé. A könyv már átlapozásakor is meglep tartalmának rendkívül nagy gazdagságával, valamint gondos felépítettségével. Az önálló gondolatok és a lelki élet törvényszerűségeire vonatkozó felfedezéseknek nagy sokaságával találkozunk benne. A közismert »homogén gátlás« ranschburgi elméletének e munkában van megadva a legnagyobb teljességű elméleti és gyakorlati értelemben jól felhasználható magyarázata. A régi elmélet kiszélesülése és elmélyülése a szerzőt nem csábítja, nem vezet sem elfogultságra, sem könnyelmű általánosításra. Az általa felfedett törvényszerűségek mellett mindig értékeli a mások által megállapított tényeket.

Az első részben röviden a beszéddel foglalkozik, mint a lelki életnek építő, teremtő munkájával és a szó keletkezésének, fejlődésének és változásainak törvényszerűségeit állapítja meg. A szavak kialakulása nem véletlen dolog, hanem fiziológiai, élettani és lélektani törvények irányítják. Két fontos pszichofiziológiai alaptörvénye: a kvantitatív; illetőleg distributív gátlás és a kényszerű energia-gazdaságosság törvénye a homogén szóelemek egybeolvadásos gátlási törvényét fejt ki behatóan. — A második részben a beszéd gondolkodási botlásainak törvényszerűségeit sorolja fel, vagyis az elszólások, téves olvasások és elírások különféleségeit határozza meg. — A harmadik részben a nyomtatott beszéd botlásainak törvényszerűségeit kutatja, vagyis a sajtóhibák keletkezésének okait. Ugy találja, hogy a sajtóhibák okai alkati, állapoti és külső feltételekben rejlenek: a kellő időtartam, a nyugodt atmosféra, az indulatmentesség hiánya, a hitvány korrekktúra-papíros, a nem kellő gondosságú átrevideálás, stb. A sajtóhibáknak a kinyomandó anyag szerkezetében rejlő okai több csoportot alkotnak. — A negyedik rész az olvasási és íráshibákat és azok alkati feltételeit vizsgálja a gyermek- és felnőttkorban. — Az ötödik rész az íráshibák törvényszerűségeivel foglalkozik, megállapítja: